

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на доц. д-р Ерика Георгиева Лазарова

на тема

„БОГОМИЛСКО-КАТАРСКАТА ФИЛОСОФИЯ КАТО ЖИВЯНА ЕТИКА”

за присъждане на научната степен „доктор на философските науки”

Научно направление: 2.3. Философия

Научна специалност: *Философия на културата, политиката, правото и икономиката*

от доц. д-р Антоанета Бориславова Балчева,

Институт за балканистика с Център по тракология

Доц. д-р Ерика Лазарова е доктор по философия от 1982г., научен сътрудник II степен в Центъра по наукознание и история на науката към БАН от 1995г., а от 2010г. доцент в Института за изследване на обществата и знанието. Познати и ценени от научната общност са дългогодишните ѝ изследвания, посветени на историческото развитие на българската хуманитаристика, както и на еволюцията на художествено-естетическите и нравствените идеи в световната история. Доц. Е. Лазарова е изграден културфилософ и културисторик с доказан принос в осветляване проблемите на глобализма, културната антропология, естетическото възпитание, историята на древните цивилизации. Нейната солидна научна продукция, включва 13 монографии и над 120 научни публикации, издадени в авторитетни академични списания и сборници, част от които са на чужди езици или публикувани в чужбина.

Дисертационният труд на доц. д-р Ерика Лазарова „Богомилско-катарската философия като живяна етика”, състоящ се от увод, единадесет глави, заключение и четири приложения е амбициозен проект в областта на културната филолософия и културната история, посветен на богомилството като знакова конструкция във формирането и модифицирането на комплексните процеси в интердискурсивния европейски обмен. Концептуализацията на Великата ерес, извършена като “културен

текст”, позволява на авторката да очертае многоликата същност на тази конфесионална идеология в рамките на една типологична матрица, придобила релефни очертания в конкретно поставените задачи, извеждащи на преден план: генетическото и съдържателно единство на учението на богомилите и представителите на дуалистичната ерес в Средна и Западна Европа и Русия; представянето на дуалистичното или алтернативно християнство като нравствен избор и антикризисно съзнание, като въплъщение на принципа „Бог е Любов” и вярата в Богочовека, експониране на богомило-катарската етика като *философия на нравственото самоусъвършенстване*; богомилството, респективно катарството като *философия на равенството*. Анализираният социален феномен придобива изключителна актуалност в оптиката на тревожните процеси на деетизация на съвременното посмодерно общество както и с оглед „разкриване” – според думите на изследователката на „реалния български социо-културен принос на богомилското учение като Проторенесанс и Протореформация.” Оборването на тезата за автохтоността на катаризма, разкриването на същинското значение на културната приемственост на богомилството в европейските му превъплъщения, става възможно чрез умело използвания холистичен и систематически подход, метода на историцизма и сравнителния анализ. Принос в изследването е и успешно осъщественият интердисциплинарен прочит на генезиса, социо-културните закономерности и типология в мисленето на т.н. „еретици”, чрез който е постигната цялостна представа за дуалистичната философия, задава нова мисловна парадигма на бъдещето и нов модел за хуманно обществено развитие.

Още в първата глава на монографията, посветена на богомилството между митовете и идеологемите, на базата на критичния анализ върху съществуващата библиография, доц. Е. Лазарова успява да изведе основните предизвикателства пред научната обективност при разглеждането на същността и разпространението на разискваното учение. Солидната теоретична основа ѝ позволяват да основе своето изследване върху синхронното изучаване и осветляване както на религиозните, така и на социо-политическите и културно-нравствените измерения на дуалистичната ерес.

Компаративният прочит в глава втора на богомило-катарската философия като паневропейско антикризисно самосъзнание, на балканските измерения на богомилската

ерес, продължил и в следващата част „Богомилско-катарската философия като панетичен мироглед”, разгръща пред читателя една богата палитра от социално-исторически и културни дискурси, оформили актуалния образ на учението, както и трансформацията на неговите философско-мирогледни конструкции.

Преосмислянето на богатия репертоар от идеи ни помага да вникнем по-дълбоко в синкретичния му характер, обединяващ познание и етика, религия и социална критика. Приносно значение има разкриването на механизмите, чрез които „едно явление, възникнало като *локално учение*, успява да се превърне в инспирация за широка и разпространена в сред всички обществени прослойки интернационална общност от вярващи - от византийския културен ареал до Средна и Западна Европа (включително Англия на запад) и до Русия на изток чрез учението на стриголниците.” Изследването на доц. Е. Лазарова е и едно индиректно навлизане в противоречивите визии за център и периферия в историческата ни съдба, в болезненото преоткриване и преподреждане на идентичности на нивото на европейското и балканското в контекста на пространствената и времева съгъстеност на културите.

В този смисъл намирам за иновативно разглеждането на богомилството като „антроположки преврат във философското познание”, въз основа на неговата етико-социална и философско-социологическа функция - теза, вградена в концептуалната рамка за оплождащата роля на българския дух, ускорил процесите на хуманизация на европейската култура. Без да отминава предисторията на дуалистичната ерес, свързана с носителите на еретическите идеи като манихеи, масалиани, павликяни и пр., идващи от Египет и Близкия Изток /Предна Азия/, авторката интерпретира богомилството не само като медиатор, осигурил културната приемственост в изградената гностическа традиция, но и като учение, обогатило хуманистичната епистема през Средновековието, зададо нови историографски артикулации.

Равностойният диалог, в който е представен богомило-катарският хуманизъм като „етически конструкт, като философия на равенството, като първата глобална социо-критическа теория и практика” е постигнат освен чрез познавателно навлизане в микро и макрокосмическите представи на средновековния човек, така и чрез експонирането на

своеобразната космогония и сотирология на богомилите, ориентирана към когнитивното постигане на универсума. Етическата по своята същност социална теория на представителите на *дуалистичното християнство* - едно много интересно понятие, което доц. Е. Лазарова внедрява в научната ни книжнина, реално е представена като *философия на равенството* и като *философия на нравственото неподчинение пред злото*. Тя е изведена като уникален синтез между философията на живота и теорията и практиката на глобалния социален критицизъм. Познавайки се на непознати оригинални еретически и антиеретически текстове, авторката отстоява тезата, че идейното родство на дуалистичните учения се основава не само върху общността на космогоничните и етически представи, но и на общия хуманен контекст на светогледа им на книжници-просветители и възпитатели на човечеството.

Сполучливо е изведена тезата за егалитаризма на „Средновековните десиденти“, както днес с право наричат представителите на дуалистичната ерес в цяла Европа, с особен акцент върху учението като първата *цялостна система на социална критика*, насочена против експлоатацията, култа към богатството и консумативността на клира и светските господари. В това, според авторката, се състои и непреходното значение, актуалността и многоликостта на постмодерните прочити на богомилството, което по своята същност е едновременно философия на равенството и философия на мира. В този смисъл изцяло иновативно е разглеждането на панетическата философия на богомили и катарите като „първата теория на етическия глобализъм и първи модел на една универсална религия, обединяваща ценностите на всички вероизповедания.“

В заключение, считам, че с широтата и дълбочината в разработването на една неизследвана досега проблематика в нашата наука, дисертационният труд „Богомилско-катарската философия като живяна етика“ отговаря напълно на законовите изисквания за успешна защита. С увереност и удоволствие си позволявам да предложа на уважаемите членове на научното жури да присъдят на доц. д-р Ерика Георгиева Лазарова научната степен „Доктор на философските науки“.

01.07.2013г.

Рецензент: Доц. д-р Антоанета Балчева